

Бранко С. Ристић (1961)

Универзитет у Приштини – Косовској Митровици

Учитељски факултет у Призрену – Лепосавићу

ТРАНСПОЗИЦИЈА МИТОЛОШКИХ ПРЕДСТАВА У ПРОЗИ ЗА ДЕЦУ ТИОДОРА РОСИЋА

Айспиракџи: У раду је применом аналитичко-синтетичког и компаративног поступка разматран план прозе за децу Т. Росића и пишчево увођење транспозиције митолошких представа у текст. Писац смишљено досеже до једне карактерне-религиозне наднорме, тако и до естетског апсолута, до савршенства космичке хармоније. У његовом приповедању божански лик чува функције вишег коректива људског присуства у свету. Тиодор Росић пресистематизује религиозно осећање, осећање Бога у српској културној традицији – као предодређивање вредности које добија на снази обогаћења митолошким представама у његовој прози за децу.

Задатак овог рада је да дефинише проблем идеје транспозиције митолошких представа у прози за децу Т. Росића, осветли трагање човеково за божјом истином и правдом, укаже на вредност и лепоту приче за децу овог српског писца.

Кључне речи: Бог, проза, митолошко, фолклорно, анимално.

У књигама Тиодора Росића срећемо у великој мери материјал поткрепљен митолошким и фолклористичким идејама. Нарочито се то да видети у одређеним сегментима његове прозе за децу. Такав начин размишљања и вођења фабуле упућује на то да се стваралаштво овог аутора уистину ослања на ове изворе и да је то: „Типичан гностички мит који почиње учењем о божанској трансцендентности у њеној првобитној чистоти; затим се прати историја настанка света као последица неког примордијалног нарушавања стања блаженства, овај губитак интегритета божанства доводи до појаве нижих сила које постају творци и владоци овог света; затим, као средишњу епизоду у драми, мит приповеда о стварању човека у првим стадијумима његове судбине – даљи развој конфликта усредсређен је на човека; завршна тема, која је заправо све време негована, јесте човеково спасење: оно није само човеково, јер ту су укључени и надвладавање и,

коначно, разлагање космичког система, тако да спасење представља инструмент поновног васпостављања нарушене целovitости самог божанства, односно самоспасење Бога” (Јанас 1986: 19). Гностичка космогонија представља само оквир и далеку позадину на којима Тиодор Росић конституише своју персоналну уметничку антропологију у својој прози за децу градећи митолошке сцене, али и у својој прози уопште он израђује овај начин стварања и даје му већу и значајнију димензију, што чини новину у српској прози за децу. Уметничка транспозиција митолошких и фолклорних идеја у прози за децу овог аутора, стога, није основна, није чак ни битна садржина те прозе, али је несумњиво чини богатијом и блискијом деци. У средишту те прозе налази се психолошка проблематика, односно најшира и најосновнија антрополошка питања. Другим речима, у космичкој драми постања и краја света, у сталној борби између светлости непостојања и мрака егзистенције, човек, његов живот и животиња и њен живот представљају аутономан простор. Живот човека и живот животиње није само једна епизода у космичкој драми, али у тој драми човек ипак има одлучујућу улогу. То је чињеница коју гностичка антропологија посебно истиче и признаје.

Живот сваког људског створа, који је Богом дан, вид је уметности, а уметност је са друге стране вид форме људског живота – ово је истински и дубоки доживљај у Росићевом поимању и осећању смисла живота и уметности и основни постулат његове могућне естетике. „Овај свет царство је материјалних закона и анималног живота, без смисла и циља, са смрћу као завршетком свега. Све што је духовно и мисаоно у њему, нашло се ту неким случајем, као што се цивилизовани бродоломници са својим оделом, справама и оружјем нађу на далеком острву са посве другом климом, насељеном зверима и дивљацима. Зато све наше идеје носе чудан и трагичан карактер предмета који су спасени из бродолома” (Андрић 1982: 32).

Из овог напред наведеног са сигурношћу може се извући закључак да Тиодор Росић изузетно снажно фокусира и усредсређује своју пажњу ка једноставним и обичним стварима. У његовој прози за децу реализирана је једна специфична појава уметничког доживљаја, коју налазимо у дубокој структури његовог прозног израза. То је пре свега једно нежно и суптилно задржавање на митолошким и фолклорним елементима са опште тачке гледишта реалистичне представе људског живота. Догађаји и појаве који се срећу у тексту имају више значења. Мотив је врло често противуречан и пун антагонизма и као такав се везује за различите нивое културних догађања. Трагање за истином јунака Росићеве прозе за децу и њихово колебање између митолошког и реалног (*Бисерни ѓрад, Приче старој чаробњака*) само је размишљање главног јунака овог романа, али то никако није и не сме да се схвати као пишчев уметнички модел. Митолошко и реално код Росића никада није учествовало као моделирајуће

средство, већ је само било реално пишчево поимање стваралачког процеса и будућег дела у настанку.

Росићева проза за децу, а и целокупно његово књижевно дело као и његови јунаци (човек и животиња) као универзални елементи имају моћ и дају могућност другачијег осмишљавања. Такве примере срећемо у исказима многих његових јунака, а најупечатљивија казивања су у *Долини јорјована*, *Причама старог чаробњака* и *Бисерном трагу*. Његови јунаци су храбри, поносни, стасити и одважни људи, маштовити и праведни, а изнад свега мудри и богодојажљиви.

Овакав приступ универзалним елементима има дубоке корене у народном веровању. У његовој прози врло често реалистички *коментар* који се води на универзалне теме није створен у оквирима одређеног текста, већ је доведен негде од споља. Зато и налазимо да су одређени текстови стварани коришћењем фолклорног и митолошког материјала, који у крајњем смислу у наведеним књигама имају естетску величину која задивљује. Писац је по том принципу и градио своје људске хероје, хероје који распознају тајне лепог, које има свој универзални језик.

Проза Тиодора Росића у себи носи митолошку представу света, која под окриљем уметничког, које говори сопственим језиком, улази у центар фолклорног и остаје трајно, да би отуда градило нова културна виђења.

Росићеве књиге нуде различите митове, догађаје и успомене из живота, поткрепљене митолошким и фолклорним сазнањима о свету и човеку, који у себи носи дубоко религиозно осећање и искрену тежњу за јединством и пребивањем у Божјем окриљу.

Росић не припада оној групи писаца за које може да се каже да су класични хришћански писци. Он гради сиже, којим подстиче неке своје јунаке у ступицу греха. Грех – покајање – искупљење – опроштај; страдање – саосећање – добро, ради самог добра – љубав – такав ланац вредности је ослонац Росићевог уметничког света. Религиозно код овог писца није ритуал, није норма човека, већ мишљење кроз категорије најуниверзалнијег моралног и духовног. Кроз наведено Росић изводи и гради свој свет до високих поља духовног просветљења, до небеске светлости душе.

Оваквим својим схватањима Тиодор Росић је врло близак руској мистичној мисли Соловјева и Берђајева која тежи и нуди једно ново хришћанско сазнање о Богу као Светворцу.

У својој прози за децу и младе овај српски писац реafirмише изворни хришћански стил живљења, дотада садржан у догматици и списима Светих Отаца. Практично, својом прозом за децу и младе Росић је започео једну реформу у новој српској причи за децу са историјско-хришћанском тематиком. Он не критикује црквено учење уносећи нове религиозне садржаје у своју прозу, већ – парадоксално – оживљава изворне аутентичне

хришћанске духовности у секуларизованој култури и цркви етаблираној у грађанском, секуларном друштву. Хришћанску етику супротставио је етичком и аксиолошком релативизму на којима се темељи грађанско, секуларно друштво; хришћанску есхатологију надредио је друштвеним цивилизацијским утопијама; хришћанско, чудотворно-видовњачко схватање стваралаштва као сарадњу с Божјом вољом и љубављу супротставио је богоборачком хуманизму и произвољном схватању безграничне стваралачке слободе, лишене моралне одговорности и самоконтроле.

Тиме је Тиодор Росић увео своју филозофију схватања живота и уметности у плодан полемички дијалог са духом и тежњама данашњег младог читаоца и новог доба; осветлио суштину нововековне културе духом изворног хришћанства.

И због тога његов свет и јесте сунце, које своје зраке скупља у једном центру и постоји огромна звезда, живот у његовим делима је точак који се непрестано окреће, центар у коме се сливају сви путеви, а сви путеви воде ка Богу и небу.

Росићево стваралаштво никако не сме да се схвати као однос према митологији и фолклору; тачно је да су у тексту присутне и песме и легенде и приче, али то су само замке самог текста. Проза Тиодора Росића, то је синтеза традиције и модерног. То је модерност авангардног бунта, а не синтеза с једном овладалом и окошталом традицијом.

Росићеви митолошки пасажии у прози за младе, али и целокупно његово стваралаштво, у себи носе истински религиозно-морални пут, који води спасењу. Прошлост, сагледавање и схватање српске националне судбине, мистично, еротско, велике хришћанске идеје, поимање византијског и слично, све је то ново и продуховљено у прози овог српског писца. Росић испраћа један прошли свет (*Приче старог чаробњака, Бисерни праг*), који је имао своје неприкосновене вредности, и уводи нас у један нови свет, точак не стаје, нити успорава, он се равномерно креће, а Росићева проза за децу и младе остаје као аманет српској младежи, српском човеку, Божјем слуги, да уистину поред његовог разумног света постоји такође још један разумни свет, али свет који ћути и ћутњом казује све.

Извори

Росић (2005): Тиодор Росић, *Бисерни праг*, Београд: Bookland.

Росић (2006): Тиодор Росић, *Злајна јора*, Београд: Српска књижевна задруга.

Росић (2007): Тиодор Росић, *Долина јорјована*, Београд: Српска књижевна задруга.

Росић (2017): Тиодор Росић, *Приче сѿарої чаробњака*, Београд: Bookland.

Литература

Андрић (1982): Иво Андрић, *Разјовор са Гојом*, Београд: Просвета.

Елијаде (2017): Миrча Elijade, *Aspekti mita*, Београд: Faktum izdavaštvo.

Јанс (1986): Ханс Јонас, Одређивање типолошких и историјских граница гностичког феномена, *Градац*, год. 13, св. 71-72, 19-28.

Мелетински (1984): Eleazar Meletinski, *Poetika mita*, Београд: Nolit.

Тодоров (2010): Цветан Тодоров, *Симболизам и ѿумачење*, Београд: Службени гласник.

Шевалије, Гербран (2004): Žan Ševalije, Alen Gerbran, *Rečnik simbola*, Novi Sad: Stylos.

Branko S. Ristić

University of Priština – Kosovska Mitrovica

Faculty of Teacher Education in Prizren – Leposavić

TRANSPPOSITION OF MYTHOLOGICAL ELEMENTS IN TIODOR ROSIĆ'S NOVELS FOR CHILDREN

Summary: Using analytical-synthetic and comparative procedures, the paper discusses T. Rosić's novels for children, with special attention to the transposition of mythological representations. The writer deliberately reaches a character-religious supernorm, as well as the aesthetic absolute, and the perfection of cosmic harmony. In his narration, the divine character preserves the functions of a higher corrective of human presence to the world. Tiodor Rosić systematizes the religious feeling, the feeling of God in Serbian cultural tradition – as a predestination of the values that have the power of enrichment his narration with mythological elements.

The aim of this paper is to define the problem of transposition of mythological elements in T. Rosić's novels for children, and to shed some light on man's search for God's truth and justice, to point to the value and beauty of narration of this Serbian writer.

Keywords: God, prose, mythological, folklore, animalistic.